

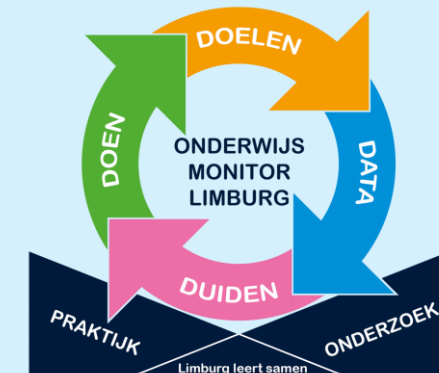
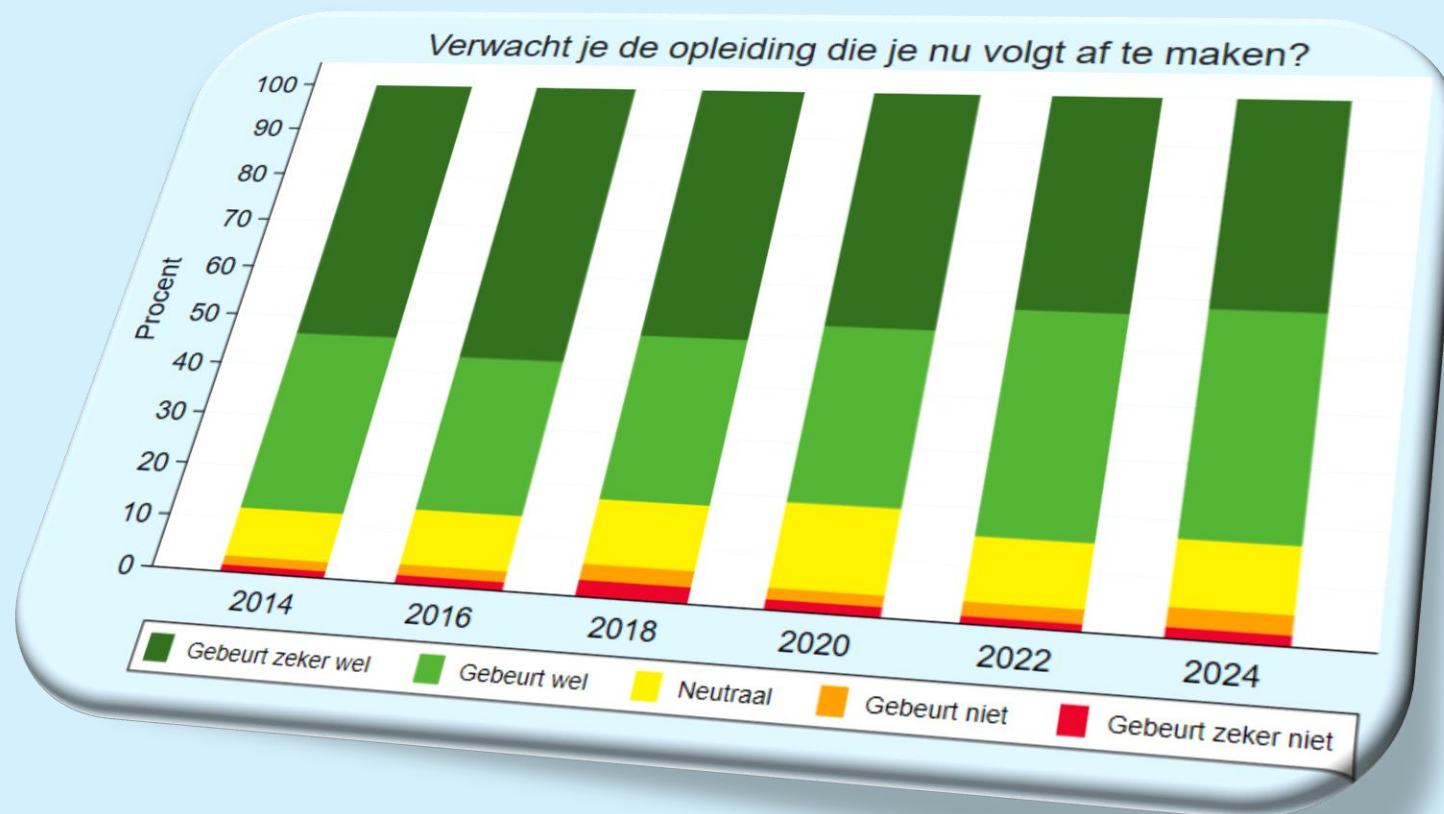
Verwachtingen van middelbare scholieren

Diplomaverwachtingen 2014-2024

Onderzoek op basis van de
OnderwijsMonitor Limburg

Juni 2025

Jacqueline Charpentier
Mélanie Monfrance
Lynn van Vugt

Introductie

Verwachtingen van leerlingen vormen een belangrijk onderdeel voor een positieve ontwikkeling van jongeren.¹ Te lage verwachtingen kunnen gepaard gaan met lage motivatie of onzekerheid over het eigen kunnen. Te hoge verwachtingen kunnen gepaard gaan met overschatting van het eigen kunnen en teleurstelling of frustratie als de resultaten uitblijven.²

De self-efficacy (zelfeffectiviteit) van leerlingen beïnvloedt de verwachtingen van de leerlingen.^{3,4} Self-efficacy wordt omschreven als het gevoel een specifiek doel te kunnen bereiken of een specifieke taak te kunnen voltooien.⁵ Als leerlingen geloven in hun eigen kunnen, hebben zij ook hogere verwachtingen over zichzelf. Daarnaast worden de verwachtingen die leerlingen hebben over hun eigen kunnen of hun eigen toekomst vaak ook beïnvloed door verwachtingen die anderen hebben, bijvoorbeeld ouders of een leraar.⁶ Daar komen we bij de aanbevelingen in deze factsheet nog op terug.

Verwachtingen van leerlingen hangen samen met motivatie en het doorzettingsvermogen van leerlingen. Leerlingen die hoge verwachtingen hebben, hebben vaak een doel waar ze naartoe streven. Deze verwachtingen helpen hen om door te blijven zetten en hoge punten te halen, ook als het even tegenzit.^{7,8}

In een vorige factsheet naar verwachtingen van middelbare scholieren lieten we zien dat de verwachtingen van leerlingen over het te behalen diploma in 2018-2022 lager waren dan in 2014-2016. Een belangrijke vraag is hoe het nu met de verwachtingen van de leerlingen is. In deze factsheet komen we met een update van de cijfers, op basis van de dataverzameling in 2024 onder leerlingen in het derde leerjaar van Limburgse middelbare scholen.*

In deze factsheet

Vanwege het belang van inzicht in verwachtingen van leerlingen op school verzamelen we hierover informatie sinds 2014 in de [OnderwijsMonitor Limburg](#) bij leerlingen in leerjaar 3 van het voortgezet onderwijs. In deze factsheet zetten we de resultaten op een rij. We bekijken de onderdelen:

- ❖ Trends tussen 2014-2024
- ❖ Verschillen in die trend tussen jongens en meisjes
- ❖ Verschillen in die trend naar onderwijstype
- ❖ Verschillen in die trend naar opleidingsniveau ouders
- ❖ Verschillen in die trend naar regio

In vergelijking met de vorige factsheets zijn de verschillende meetmomenten in 2020 aangepast. Voorheen werd het schooljaar 2019-2020 uitgesplitst in drie aparte meetmomenten (voor de schoolsluiting, direct erna en na de zomervakantie) aangezien scholen door de COVID-19-pandemie de vragenlijsten op verschillende momenten afgenomen hadden. Om de overzichtelijkheid te vergroten zijn deze meetmomenten in deze factsheet samengevoegd.

Als uw school/bestuur heeft deelgenomen, kunt u ook cijfers voor uw eigen school/bestuur inzien in de digitale terugkoppeling, via [deze link](#). Hiervoor is de inlogcode nodig die bestuurders en schoolleiders van deelnemende scholen hebben ontvangen.

Resultaten in het kort

- ❖ Er is een significante daling in diplomaverwachtingen in 2018 ten opzichte van eerdere jaren, deze lagere verwachtingen houden daarna aan en laten een verdere significante daling zien in 2024.
- ❖ Over het algemeen hebben de vmbo gl/tl-leerlingen de beste diplomaverwachtingen.
- ❖ Bij havisten, vwo'ers en vmbo gl/tl-leerlingen zien we alleen een significante daling tussen 2016 en 2018. De daaropvolgende jaren blijven de lagere verwachtingen relatief stabiel.
- ❖ In de jaren 2022 en 2024 zijn de diplomaverwachtingen tussen havisten, vwo'ers en vmbo gl/tl-leerlingen vergelijkbaar.
- ❖ In verschillende jaren (2016, 2018 en 2024) zijn er verschillen tussen jongens en meisjes te zien waarbij jongens lagere diplomaverwachtingen hebben dan meisjes.
- ❖ Voor meisjes blijven de lagere verwachtingen vanaf 2018 stabiel, jongens laten een neerwaartse trend zien.
- ❖ Er zijn geen significante verschillen tussen leerlingen betreffende het opleidingsniveau van de ouders in de jaren 2014-2018.
- ❖ Vanaf 2020 zien we een significant verschil tussen leerlingen met mbo of lager opgeleide ouders en leerlingen met wo-opgeleide ouders.
- ❖ Vanaf 2022 zien we ook een significant verschil tussen leerlingen met mbo of lager opgeleide ouders en leerlingen met hbo-opgeleide ouders.
- ❖ De diplomaverwachtingen voor leerlingen met wo-opgeleide ouders blijft over alle jaren stabiel.
- ❖ Leerlingen met mbo of lager opgeleide ouders laten een significante daling zien in 2024.

- ❖ De leerlingen in Noord-Limburg hebben significant lagere diplomaverwachtingen dan leerlingen in alle andere regio's in de jaren 2014, 2022 en 2024.
- ❖ In de jaren 2014, 2022 en 2024 zijn geen verschillen te zien tussen alle andere regio's.
- ❖ De regio's Midden-Limburg, Sittard-Geleen en Maastricht-Heuvelland laten een significante daling zien in 2018 ten opzichte van 2016, maar blijven in de daaropvolgende jaren relatief stabiel.
- ❖ De regio Parkstad-Limburg laat pas een significante daling zien in 2020, maar blijft daarna redelijk stabiel.

Algemeen beeld

Tabel 1 geeft een beeld van de verdeling van de verschillende groepen leerlingen die in de data zijn vertegenwoordigd en genoemd worden in deze factsheet.

Tabel 1. De verschillende groepen leerlingen in de OML, in percentages (2014-2024)

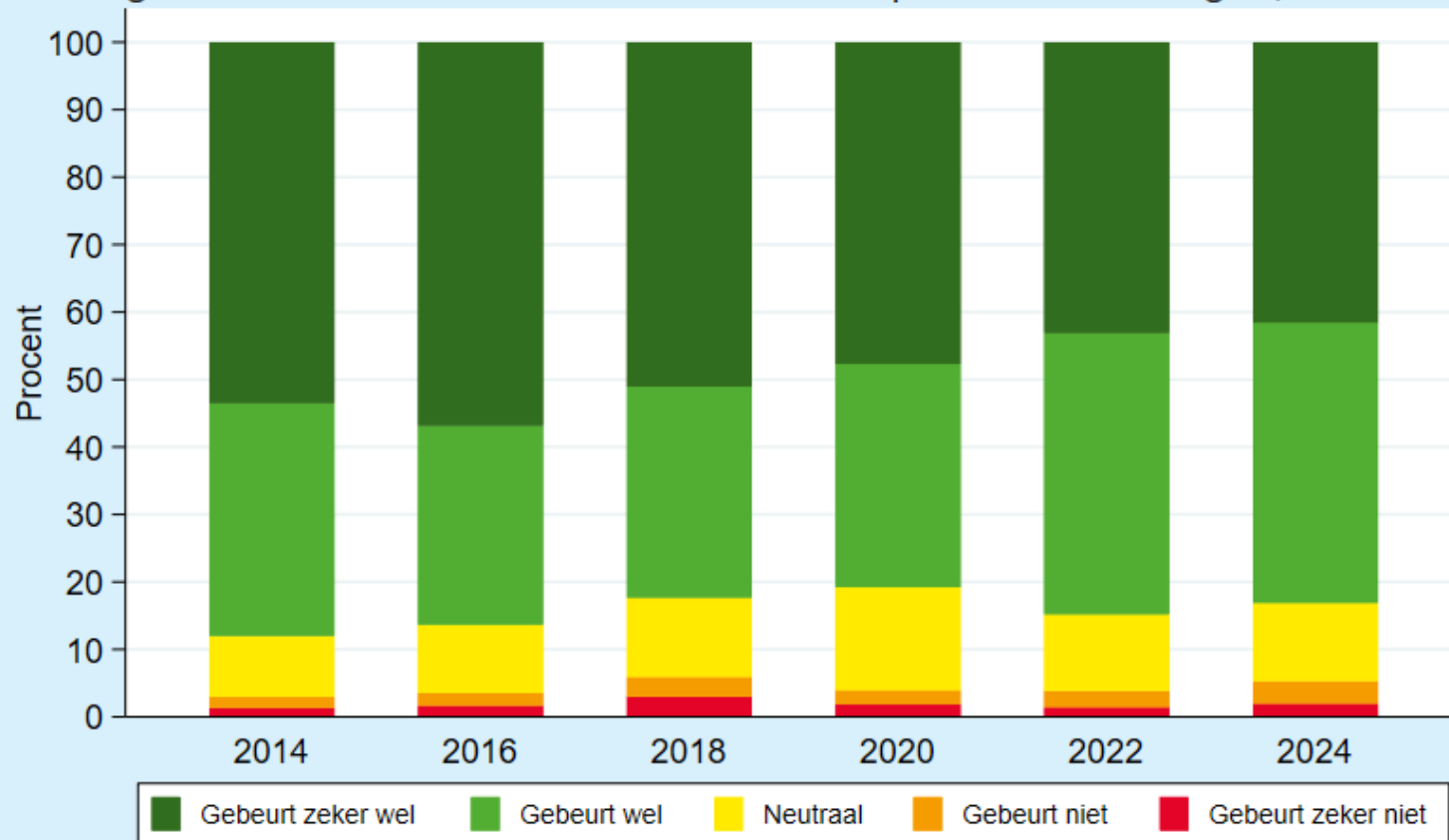
Geslacht	Aantal leerlingen	Percentage
Jongens	14,824	48,63
Meisjes	15,658	51,37
Onderwijstype		
Vmbo bl/kl	6,129	20,11
Vmbo gl/tl	7,971	26,15
Havo	8,472	27,79
Vwo	7,910	25,95
Opleiding ouders		
Mbo of lager	11,391	37,37
Hbo	9,273	30,42
Wo	5,458	17,91
Onbekend	4,360	14,30
Regio		
Noord-Limburg	6,463	21,20
Midden-Limburg	7,532	24,71
Sittard-Geleen	4,933	16,18
Maastricht-Heuvelland	5,219	17,12
Parkstad Limburg	6,335	20,78
Totaal	32,063	

Diplomaverwachtingen

We hebben leerlingen de vraag voorgelegd of ze denken dat ze hun huidige opleiding gaan afmaken. Ze konden daarop antwoorden geven op een schaal van 1 tot en met 5, waar 1 betekent “gebeurt zeker niet” en 5 “gebeurt zeker wel”. Figuur 1 laat een algemeen beeld zien van hoe de leerlingen hebben geantwoord over de periode 2014-2024. Iets meer dan 80% van de leerlingen in 2024 is er (zeer) zeker van het diploma van de middelbare school te behalen.

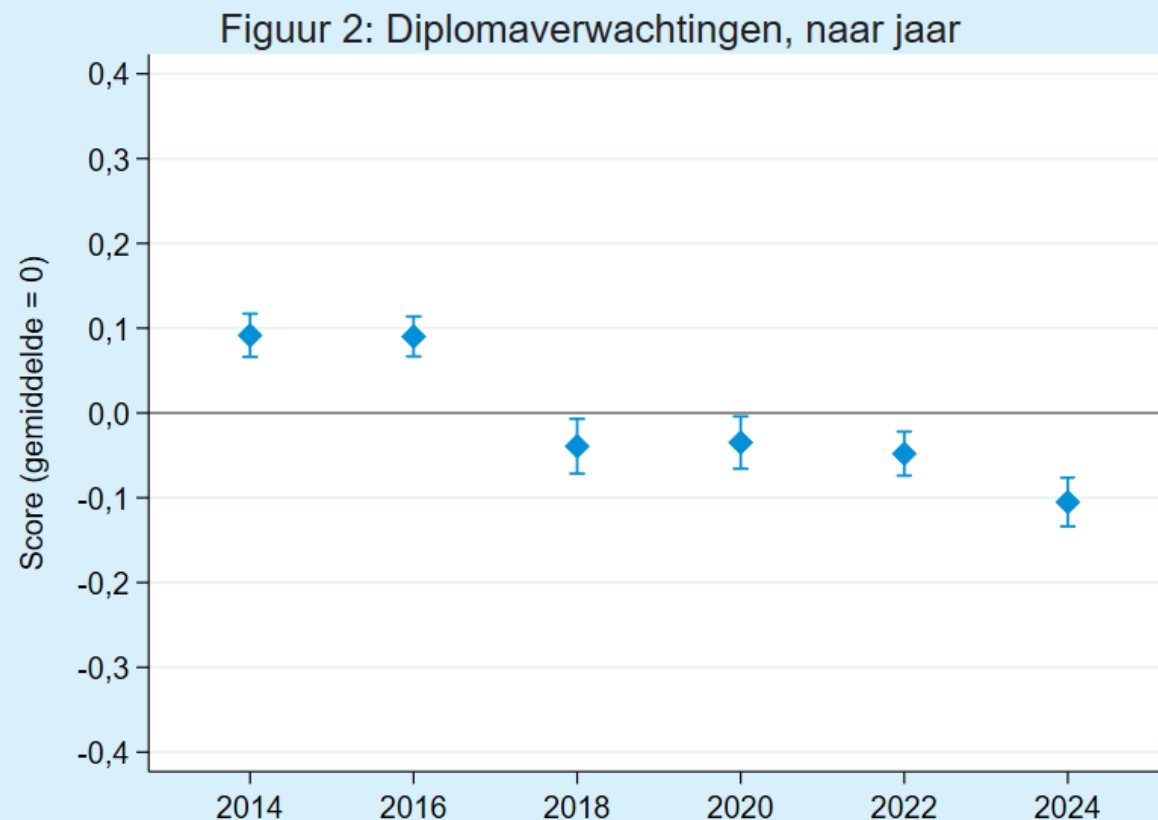
Voor de verdere analyses in deze factsheet zijn de antwoorden op deze stelling gestandaardiseerd waardoor het gemiddelde over alle jaren heen 0 is. Een hogere score op de schaal betekent dat leerlingen hogere diplomaverwachtingen hebben.

Figuur 1: Middelbare scholieren over hun diplomaverwachtingen, 2014-2024

Verschillen naar jaar

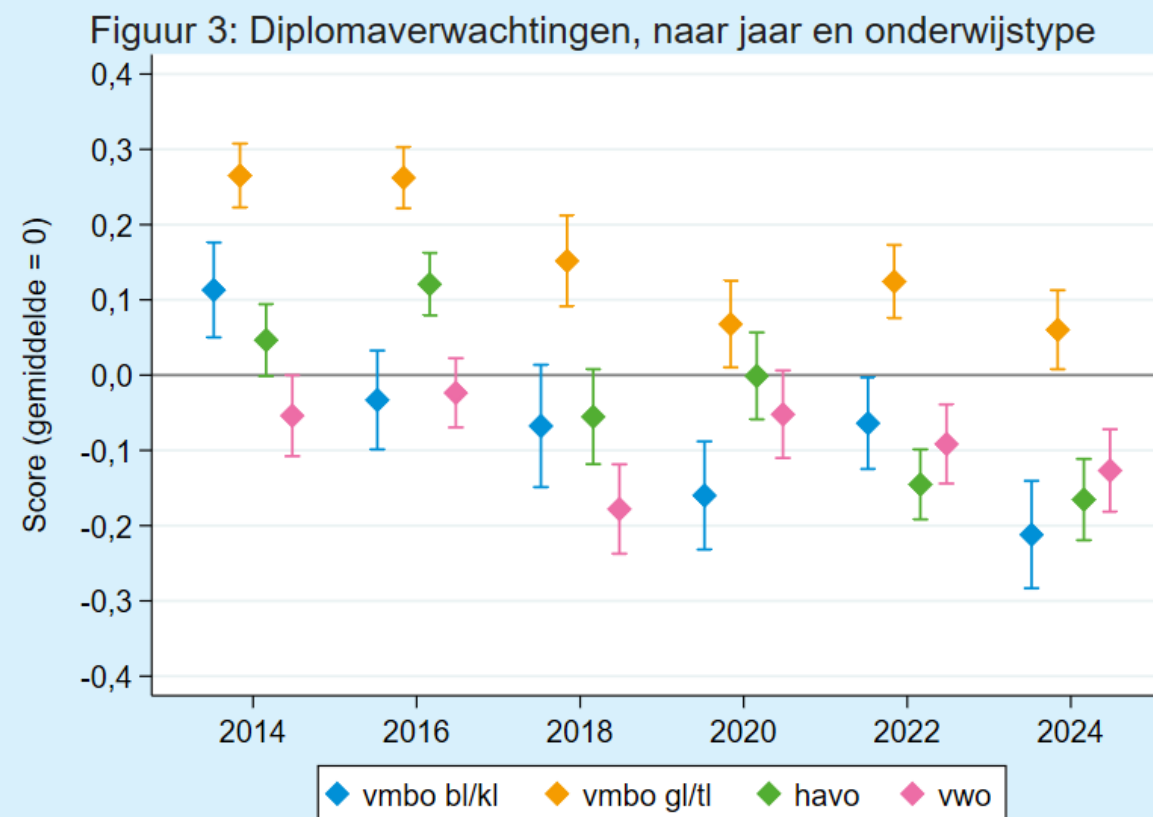
Figuur 2 toont de gemiddelde diplomaverwachtingen van leerlingen sinds 2014. We zien geen significante verschillen tussen de jaren 2014 en 2016 wat betreft de diplomaverwachtingen. Tussen 2016 en 2018 zien we een significante daling optreden: vanaf 2018 geven de leerlingen aan lagere diplomaverwachtingen te hebben dan in eerdere jaren. Deze lagere verwachtingen houden daarna ook aan, maar dalen opnieuw in 2024. Hierdoor lijkt er sprake te zijn van een neerwaartse trend.

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor onderwijstype, geslacht, leeftijd, opleiding ouders en regio.

Verschillen naar onderwijstype

Figuur 3 toont verschillen in diplomaverwachtingen tussen de verschillende onderwijstypen. Over het algemeen zien we dat de vmbo gl/tl-leerlingen de beste diplomaverwachtingen hebben. Bij de vmbo bl/kl-leerlingen zien we een significante daling tussen 2014 en 2016. Vanaf 2016 blijft de diplomaverwachting van deze leerlingen stabiel tot en met 2022. Daarna zien we een verdere significante daling. Bij havisten, vwo'ers en vmbo gl/tl-leerlingen zien we juist alleen een significante daling tussen 2016 en 2018. De daaropvolgende jaren blijven relatief stabiel. In de jaren 2022 en 2024 zijn de verschillen in de diplomaverwachtingen tussen havisten, vwo'ers en vmbo gl/tl-leerlingen ook verdwenen.

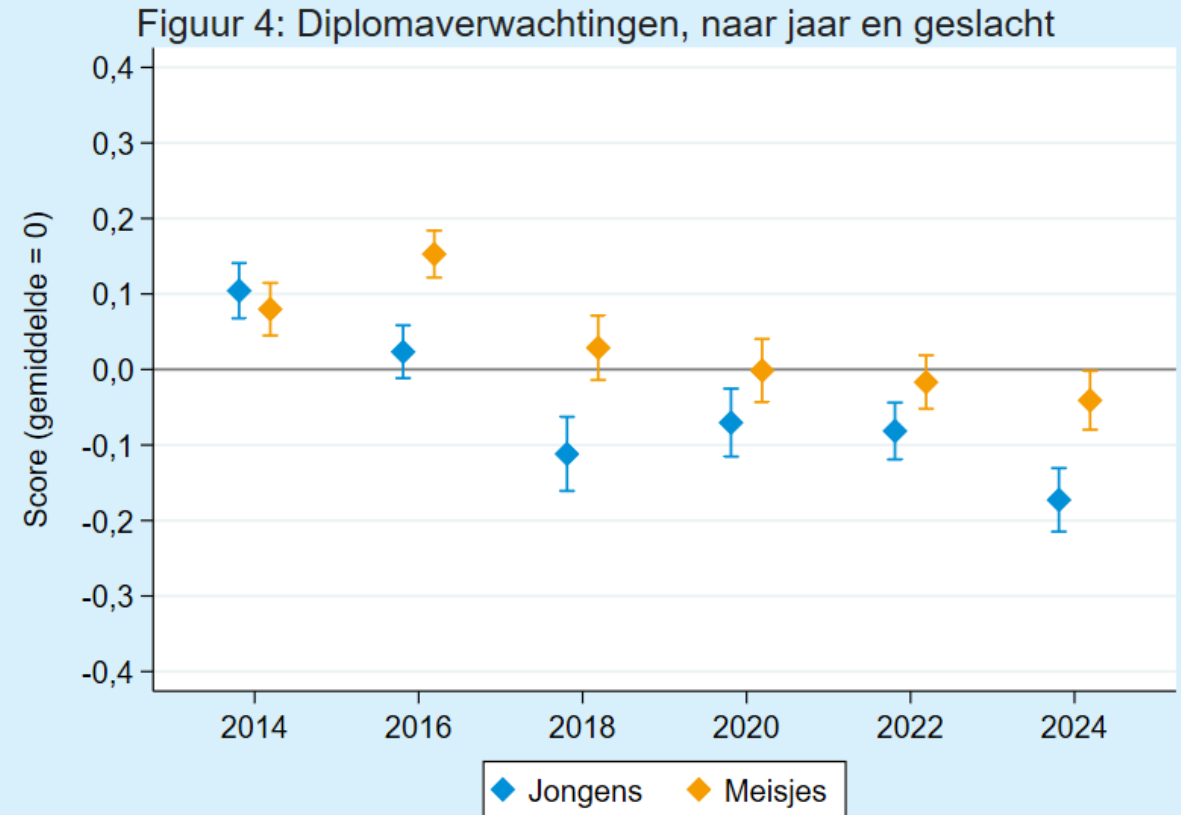

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, opleiding ouders en regio.

Verschillen naar geslacht

Figuur 4 toont de diplomaverwachtingen over de afgelopen jaren, uitgesplitst naar geslacht. In 2014 zien we geen significante verschillen tussen jongens en meisjes. In 2016 en 2018 treedt er een significant verschil op tussen jongens en meisjes: meisjes zijn er zekerder van hun diploma te behalen dan jongens. Dit verschil verdwijnt in 2020 en 2022, maar is weer aanwezig in 2024.

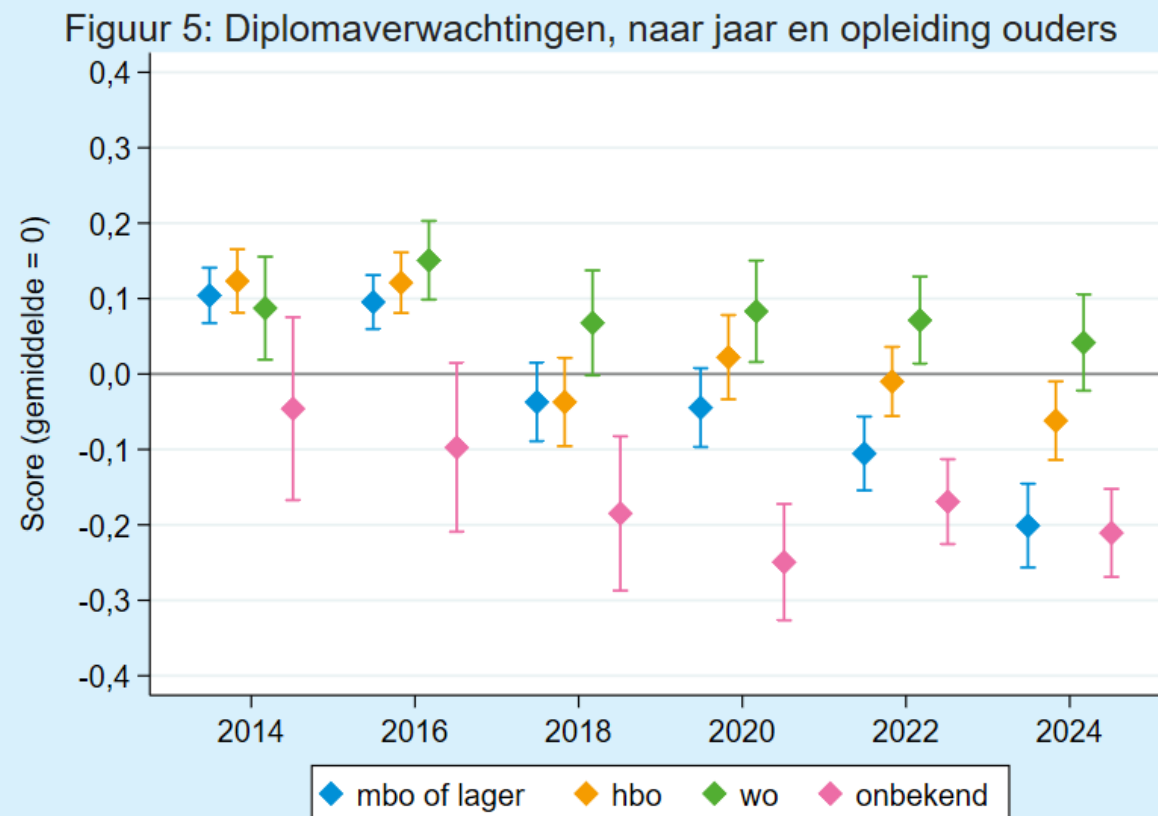
Als we specifiek naar alleen meisjes kijken zien we tussen 2016 en 2018 een significante daling, maar in de jaren daarna blijven de verwachtingen op hetzelfde niveau. Voor jongens is er sprake van een neerwaartse trend. Enkel tussen 2018 en 2022 is het verwachtingsniveau stabiel, daarna daalt het weer verder.

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor onderwijstype, leeftijd, opleiding ouders en regio.

Verschillen naar opleidingsniveau ouders

Figuur 5 geeft de diplomaverwachtingen weer, uitgesplitst naar het opleidingsniveau van de ouders. We zien geen significante verschillen tussen leerlingen wat betreft het opleidingsniveau van de ouders in de jaren 2014-2018. Vanaf 2020 treedt voor het eerst een significant verschil op tussen leerlingen met mbo of lager opgeleide ouders en leerlingen met wo-opgeleide ouders. Vanaf 2022 zien we ook een verschil tussen leerlingen met hbo-opgeleide ouders en leerlingen met mbo of lager opgeleide ouders. Dit zou kunnen komen door de dalende diplomaverwachtingen van leerlingen met mbo of lager opgeleide ouders waardoor het verschil met leerlingen met hbo- of wo-opgeleide ouders groter is geworden. De daling voor leerlingen met mbo of lager opgeleide ouders op zichzelf is niet significant afwijkend ten opzichte van het jaar ervoor. De diplomaverwachtingen voor leerlingen met wo-opgeleide ouders blijft over alle jaren stabiel. Leerlingen met hbo-opgeleide ouders laten alleen een significante daling zien in 2018 ten opzichte van de voorgaande jaren. Daarna blijven de verwachtingen voor deze groep stabiel.

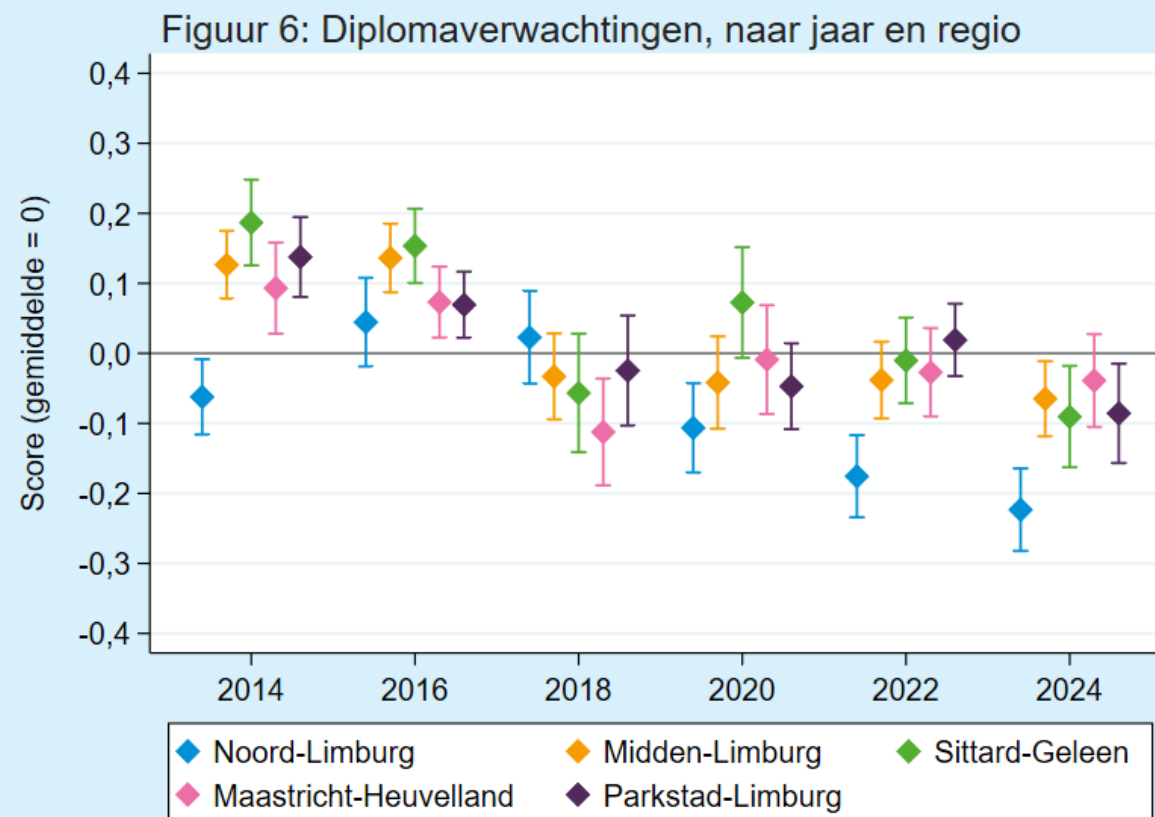

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor onderwijstype, geslacht, leeftijd en regio.

Verschillen naar regio

Figuur 6 laat de diplomaverwachtingen zien uitgesplitst naar regio. Het volgende valt op:

- ❖ De leerlingen in Noord-Limburg hebben significant lagere diplomaverwachtingen dan leerlingen in alle andere regio's in de jaren 2014, 2022 en 2024.
- ❖ In de jaren 2014, 2022 en 2024 zijn verder geen verschillen te zien tussen alle andere regio's.
- ❖ De regio's Midden-Limburg, Sittard-Geleen en Maastricht-Heuvelland laten een significante daling zien in 2018 ten opzichte van 2016, maar blijven in de daaropvolgende jaren relatief stabiel.

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor onderwijstype, geslacht, leeftijd en opleiding ouders.

Aanbevelingen voor de schoolpraktijk

Wat kunt u op school doen rondom verwachtingen van leerlingen?

Het is van belang om te achterhalen welke factoren leerlingen meenemen in hun verwachting over het behalen van hun diploma. Waar komt mogelijke twijfel vandaan? En waar liggen bronnen van zelfoverschatting? Een goede relatie met leerlingen is essentieel om hier zicht op te krijgen én om onrealistische verwachtingen bij te stellen. Sociale relaties met leraren spelen daarbij een belangrijke rol. Voor meer inzicht in deze relaties, zie ook de [factsheet](#) van de OnderwijsMonitor Limburg over sociale relaties met leraren in het VO.

Het is belangrijk om bij leerlingen realistische verwachtingen te creëren, om ze te leren omgaan met onbeantwoorde verwachtingen en om ze te leren teleurstellingen te verwerken. Leerlingen proactief bij de lesaanpak betrekken kan hierbij helpen.² In een [overzichtsstudie](#) van het Nederlands Jeugdinstituut staan enkele bredere aanbevelingen voor een positieve ontwikkeling van jongeren, waarbij verwachtingen en motivatie een belangrijke rol spelen.¹ Wat betreft onderwijsinhoud ligt de basis bij het aanbieden van een breed pakket van activiteiten die gericht zijn op het bevorderen van een positieve ontwikkeling en gericht op alle leerlingen. Algemene competenties worden gestimuleerd door de zelfredzaamheid van de leerlingen te bevorderen en hun zelfvertrouwen te geven. Daarbij wordt leraren geadviseerd om ontvankelijk te zijn voor de verwachtingen van leerlingen en te differentiëren in de lesaanpak zodat deze aansluit bij individuele verschillen in verwachtingen. Essentieel is een integrale en structurele aanpak, dus in alle lessen en door alle betrokkenen. Dat betekent ook dat ouders, die een belangrijke rol spelen bij het verwachtingsbeheer van leerlingen, meegenomen kunnen/moeten worden in de aanpak van het verwachtingsbeheer van leerlingen.¹

De verwachtingen die leraren zelf hebben van hun leerlingen, spelen ook een belangrijke rol in de verwachtingen die de leerling over zichzelf vormt. Leerkrachtverwachtingen zijn een sterke voorspeller voor het handelen van de leerkracht en beïnvloeden daarmee de ontwikkeling van leerlingen. Verwachtingen sturen het bewuste handelen van leerkrachten, maar spelen ook een rol in een aantal processen waar de leerkracht zich minder bewust van is. Opvallend is dat deze verwachtingen niet alleen worden uitgesproken, maar vaak ook non-verbaal gecommuniceerd.⁹

Houding, mimiek en lichaamstaal geven duidelijke signalen af over wat een leraar van een leerling verwacht. Door bijvoorbeeld oogcontact te maken, vriendelijk te glimlachen en met een open, toegankelijke lichaamshouding bij een leerling te staan, laat een leraar merken dat hij of zij betrokken is en vertrouwen heeft in het kunnen van de leerling. De boodschap “ik geloof dat jij dit kunt” wordt daardoor niet alleen gezegd, maar vooral ook voelbaar gemaakt. Daarnaast blijkt uit de literatuur dat leraren met hoge verwachtingen vooral feedback geven die gericht is op de leerinhoud en de voortgang van de leerling. Deze feedback is specifiek, kort en positief van toon, waarbij benoemd wordt wat goed ging en wat de volgende stap is. Zo wordt de leerling gestimuleerd om verder te denken over zijn of haar leerproces en actief met de stof aan de slag te gaan.⁹ In de leidraad '[Onderwijs vanuit hoge verwachtingen](#)' voor het primair onderwijs, ook relevant voor het voortgezet onderwijs, is kennis te vinden over leerkrachtverwachtingen en is deze vertaald in praktische aanbevelingen.¹⁰

Bronnen

- ¹ Daamen, W. & Ince, D. (2014). Wat werkt bij het bevorderen van een positieve ontwikkeling van jeugdigen. Zie [link](#).
- ² Könings, K. D. (2016). Will I be happy? Managing student expectations during the transition to a new school. Zie [link](#).
- ³ Ros, B. (2020). Geloof in eigen kunnen. *Didactief*. Zie [link](#).
- ⁴ Huang, C. (2016). Achievement goals and self-efficacy. A meta-analysis. *Educational Research Review*, 19, 119-137.
- ⁵ Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral change. *Psychological review*, 84(2), 191-215.
- ⁶ Swart, N. M., & Wolbers, H. J. (2024). The effect of parental education on the expectations of 15 year olds to complete higher education in the netherlands. *British Journal of Sociology of Education*, 45 (4), 547-564.
- ⁷ Zhang, F., Xu, X., Peng, W., & Guo, C. (2024). Educational expectations and academic persistence among rural adolescents: The protective role of high self-esteem. *Behavioral Sciences*, 14 (10), 888.
- ⁸ Katsantonis, I. (2024). Tracking adolescent students' educational pathways to university through school engagement, parental expectations, and student aspirations. *European Journal of Psychology of Education*, 40 (4).
- ⁹ Verbruggen, G. (2022). De kracht van hoge verwachtingen in het onderwijs. Zie [link](#).
- ¹⁰ Onderwijskennis. (2021). Leidraad: Onderwijs vanuit hoge verwachtingen. Zie [link](#).